

ISSN 2181-9238

GOLDEN SCRIPTS

OLTIN BITIGLAR

2022 Vol. 1

**www.navoiy-uni.uz
www.goldenscripts.navoiy-uni.uz**

ISSN 2181-9238

GOLDEN SCRIPTS

OLTIN BITIGLAR

2022 Vol. 1

www.navoiy-uni.uz
www.goldenscripts.navoiy-uni.uz

BOSH MUHARRIR

Shuhrat Sirojiddinov

BOSH MUHARRIR

O’RINBOSARI

Karomat Mullaxo’jayeva (o’zbek)

Ziyoda Teshaboyeva (ingliz)

MAS’UL KOTIB

Ozoda Tojiboyeva

TAHRIR HAY’ATI

Zaynobiddin Abdirashidov

Karl Rayxl (Germaniya)

Seyhan Tanju (Turkiya)

Kamol Abdulla (Ozarbayjon)

Vahit Turk (Turkiya)

Isa Xabibeyli (Ozarbayjon)

Benedek Peri (Vengriya)

Teymur Kerimli (Ozarbayjon)

Eunkyung Oh (Koreya)

Mark Toutant (AQSh)

Boqijon To’xliyev

Qosimjon Sodiqov

Nurboy Jabborov

G’aybulla Boboyorov

Vali Savash (Turkiya)

Kimura Satoru (Yaponiya)

Hamidulla Dadaboyev

Aftondil Erkinov

Rashid Zohidov

Baxtiyor Abdushukurov

Almaz Ulvi (Ozarbayjon)

Dilnavoz Yusupova

Qo’ldosh Pardayev

Nodirbek Jo’raqo’ziyev

MUNDARIJA

ADABIYOTSHUNOSLIK

Husniddin Eshonqulov

Badiiy asarni sharhlash mezonlari:
mushtaraklik va o’ziga xosliklar

4

Alisher Razzoqov

Alisher Navoiy ijodida “but” ramzi bilan
bog’liq irfoniy ma’nolar talqini

18

MATNSHUNOSLIK

Ozod Alimov

Matn mas’uliyati va matnshunos majburiyati

36

Parviz Izzatillayev

“Latoyifnoma” va “Majolis un-nafois”
asarlarining matniy tadqiqi

61

Akrom Malikov

“G’aroyib us-sig’ar” devonidagi alif
bilan tugallanuvchi hamd g’azallarning
matniy xususiyatlari (*To’pqopi, Parij va
Dushanbe nusxalari asosida*)

79

Jaloliddin Jo’rayev

Badiiy Andijoniy va uning “Tajnis ul-lug’ot”
asarlari haqida

96

Ilova. Matn

104

EDITOR IN CHIEF	
Shuhrat Sirojiddinov	
DEPUTY EDITOR IN CHIEF	
Karomat Mullakhojaeva (Uzbek)	
Ziyoda Teshabaeva (English)	
EXECUTIVE SECRETARY	
Ozoda Tajibaeva	
EDITORIAL BOARD	
Zaynabiddin Abdirashidov	
Karl Rechl (Germany)	
Isa Habibeyli (Azerbaijan)	
Benedek Peri (Hungary)	
Teymur Kerimli (Azerbaijan)	
Eunkyung Oh (Korea)	
Mark Toutant (USA)	
Bakijan Tukhliev	
Kasimjan Sadikov	
Nurboy Jabborov	
Gaybullah Babayarov	
Vali Savash (Turkey)	
Onal Kaya (Turkey)	
Kimura Satoru (Japan)	
Vahit Turk (Turkey)	
Seyhan Tanju (Turkey)	
Aftandil Erkinov	
Rashid Zahidov	
Atabek Juraboev	
Bakhtiyar Abdushukurov	
Almaz Ulvi (Azerbaijan)	
Yusupova Dilnavoz	
Kuldosh Pardaev	
Nodirbek Jurakuziev	

CONTENTS	
LITERATURE	
Husniddin Eshankulov	
Concept of editing of literary work: commonality and specificity	4
Alisher Razzakov	
The Interpretation of the Mystical Meanings Related to the Symbol "Idol" in the Creation of Alisher Navo'i	18
TEXTOLOGY	
Ozod Alimov	
Task of textual scholar and responsibility of original text	36
Parviz Izzatillaev	
Textual study of "Latoyifnoma" and "Majolis un-nafois"	61
Akrom Malikov	
Textual features of hymns ending with alif in "Gharayib us-sigar" (<i>Based on Topkopi, Paris and Dushanbe copies</i>)	79
Jaloliddin Juraev	
Badii Andizhani and about his works "Tajnisul-lug'ot"	96
Appendix. Text	104

MATNSHUNOSLIK
TEXTOLGY**Matn mas'uliyati va matnshunos
majburiyati**Ozod Alimov¹**Abstrakt**

Alisher Navoiy ilmiy merosini eski o'zbek yozuvidan joriy alifbolarga tabdil qilish saviya va sifatini tubdan yangilash, hozir iste'moldan chiqqan so'zlarni to'g'ri anglash, ba'zi so'z va diniy atamalarga izoh berish, asar tabdilini yangidan amalga oshirish matnshunoslik va adabiy manbashunoslik sohasining dolzarb muammolaridan biri bo'lib qolmoqda. Navoiy asarlarining so'nggi nashrlari avvalgi nashrlardan uncha farq qilmaydi. Xorijiy nashrlar holati ham qoniqarli emas. Ushbu nashrlarda ko'plab nuqsonlarni ko'rish mumkin. Shu paytgacha mazkur nashrlardagi xato va kamchiliklar kompleks tahlil qilinmadi.

Maqolada Alisher Navoiy "Xamsat ul-mutahayyiriyn" asarining mamlakatimiz va xorijda chop qilingan nashrlari haqida so'z boradi. Mazkur nashrlarning o'ziga xos jihatlari bilan birga ularda yo'l qo'yilgan kamchiliklar xususida asarning birlamchi qo'lyozma manbalariga suyangan holda so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: *"Xamsat ul-mutahayyiriyn", ilmiy-tanqidiy matn, tabdil, Ayshekan Deniz Abik, Abdulloh Ro'yin, shaybiya, malomatiya, qo'lyozma, nashrlar.*

Kirish

"Xamsat ul-mutahayyiriyn" ko'p marotaba nashr yuzini ko'rgan. Jumladan, asar mamlakatimizda to'rt marta (O'zbek adabiyoti antologiyasining 2-jildida asar to'liq bo'lmagan holda qisman nashr etilgan [O'zbek adabiyoti, 1959, 546-563]), qo'shni qardosh mamlakatdagi nashrlardan tashqari, hijriy 1388-yili Abdulloh Ro'yin tomonidan Afg'onistonda [Ro'yin 1388] hamda

¹Alimov Ozod Sabirovich – mustaqil tadqiqotchi, Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.

E-pochta: ozod78@mail.ru

ORCID ID: 0000-0002-1679-3426

Iqtibos uchun: Alimov, O. S. 2022. "Matn mas'uliyati va matnshunos majburiyati". *Oltin bitiglar* 1: 36-60.

2006-yili Adana shahri Chukurova universiteti professori Ayshehan Deniz Abik tomonidan Turkiyada [Ayşehan Deniz 2006] ham nashr ettirildi.

Alisher Navoiy merosini tadqiq qilish, ularni ommaga yetkazish ishlari uzoq yillardan buyon u yoki bu xalq vakillari tomonidan amalga oshirilayotgan bo'lsa-da, bugungi kunda bu ishlarining barchasini ham risoladagidek deb bo'lmaydi. Zero, bugungi kunda ajdodlarimiz merosini o'rganish va o'rgatishga bo'lgan e'tibor, yaratilayotgan shart-sharoitlar yuqoridagi fikrni aytishni taqozo qiladi.

Navoiy asarlarining akademik nashrini amalga oshirish: muammolar va natijalar

Navoiy asarlarining mukammal akademik nashrini amalga oshirish uchun, avvalo, ularning barchasi ilmiy-tanqidiy matnlarga asoslanish lozim. Zero, tanqidiy matn asosida tayyorlangan nashrlargina ishonchli va turli shubhalardan xoli bo'ladi. Tanqidiy matnga asoslanib, nashr qilinadigan asarning arab yozuvidan hozirgi joriy alifboga transliteratsiya qilingan har bir jumlasini qo'lyozma manbalarining o'zaro muqoyasasi jarayonida to'liq tekshirilgan bo'ladi. Shu nuqtayi nazardan, zamonaviy navoiyshunoslikdagi tadqiqotlarda yuzaga kelayotgan ba'zi muammolar va ularning kelib chiqish sabablariga to'xtalamiz.

Mamlakatimizda Alisher Navoiy ilmiy merosining 1967-, 1999- hamda 2011-yillardagi nashrlari ilmiy jamoatchilikka yaxshi ma'lum. Biroq afsus bilan aytish mumkinki, hozirga qadar Navoiy asarlari qancha o'rganilmasin, qancha qayta nashr etilmasin, ular bilan bog'liq muammolar hanuz uchrab turibdi. Shoir asarlarining so'nggi nashri ham 20 jildlik "Mukammal asarlar to'plami" nashridan uncha farq qilmaydi.

Ma'lumki, ushbu nashrlarda ko'plab nuqsonlarni ko'rish mumkin. Shu paytgacha mazkur nashrlardagi xato va kamchiliklar kompleks tahlil qilinmadi. Buning sababini filologiya fanlari doktori M.Abdulxayrov quyidagicha izohlaydi: "Navoiy asarlarining hozirgacha amalga oshirilgan nashrlariga qanchalik ko'p mehnat va ilmiy salohiyat bilan yondashilgan bo'lmasin, kamchilik va nuqsonlardan xoli emas. Buning asosiy sabablaridan biri – shoir asarlari tabdilining puxta tayyorlanmaganligi va matnning izohli lug'ati to'liq emasligidadir" [Abdulxayrov 2020, 25].

Bizningcha, ushbu fikrlar asosli va shoir ijodi ustidagi tadqiqot manbalarini jiddiy tadqiq va tahqiq qilishni talab qiladi.

“Adabiy manbashunoslik deganda, adabiyot tarixining turli davrlarida yaratilgan yozma manbalarni, shoir va ijodkorlarning yoxud muallifi noma'lum bo'lgan badiiy asarlarning yaratilgan davridan boshlab, to hozirgacha ko'chirilgan qo'lyozmalarini, bosma nashrlarini, xalq og'zaki ijodi asarlarini tanqidiy o'rganib chiqish tushuniladi” [Sirojiddinov 2019, 10]. Shunday ekan, nashrlarni tayyorlash uchun tayanch manba vazifasini bajargan qo'lyozmalarini aniqlash va ularni saralashdagi mezonlar, mavjud nashrning qanday maqsadga qaratilganini aniqlash, uni tarixiylik mezonlari asosida tadqiq etish va tavsiflash talab etiladi. Shu nuqtayi nazardan yondashib, zamonaviy navoiyshunoslikdagi tadqiqotlarda yuzaga kelayotgan ba'zi muammolar va ularning kelib chiqish sabablariga to'xtalamiz.

1. Navoiy asarlari tanqidiy matnlarining mavjud emasligi. To'g'ri, Navoiyning ayrim asarlarining tanqidiy matnlari bugungi kunda amalga oshirilgan. Biroq, ular ilmiy ish, dissertatsiya holatida qolib ketmoqda. Fikrimizni quvvatlash maqsadida, Navoiy “Nazm ul-javohir” asarining matniy tadqiqi O'zR FA H.Sulaymonov nomidagi Qo'lyozmalar instituti ilmiy xodimasi Ma'mura Rashidova tomonidan 1991-yilda amalga oshirilgan va muvaffaqiyatli himoya qilingan. Biroq, bu ish MAT va hatto TAT nashrlarida o'z aksini topmagan. Tayyorlangan nashrlar tanilgan soha mutaxassislari va tor doira atrofida bajarilganligining obyektiv va subyektiv sabablari bor, albatta. M.Abdulxayrov aytganidek, “... davr taqozosi bilan dastlabki ishlar ilmiy-tanqidiy matnlar tayyorlashdan emas, balki tabdil ishlaridan boshlandi” [Abdulxayrov 2020, 12]. Bu esa matnshunoslik tamoyillariga mutlaqo ziddir. Demak, bu muammoni yechishda quyidagilarga amal qilinishi lozim:

- a) Navoiy asarlarining ilmiy-tanqidiy matnlarini tuzish;
- b) Navoiy merosini tadqiq etishda sohadagi tadrijiy taraqqiyotni hisobga olish lozim;
- v) Tuzilgan ilmiy-tanqidiy matnlar asosida sharhlar bilan ta'minlangan joriy alifbodagi ilmiy-akademik nashrlarni tayyorlash.

2. Navoiy asarlari tanqidiy matnlarining mavjud emasligi. Navoiy merosining mukammal akademik nashrini amalga oshirishda shoir asarlarining barchasi yuqorida ta'kidlanganidek ilmiy-tanqidiy matnlarga asoslangan bo'lishi lozim. Zero, tanqidiy matn asosida tayyorlangan nashrlargina ishonchli va turli xil shubhalardan xoli bo'ladi. Ilmiy nashrlarda arab yozuvidan hozirgi joriy alifboga o'girilgan har bir so'z qo'lyozmalarining o'zaro muqoyasasi jarayonida aniq dalillangan bo'ladi. Bir so'z bilan aytganda, asar matnini

ijodkorning dastlabki ilk variantiga yaqinlashtiradi. Alisher Navoiy o'zining aksar ilmiy merosini turkiy tilda yozgan bo'lsa-da, arabiy, forsiy so'zlardan ham keng foydalangan. Shu bois uning merosini to'la anglash uchun ana shu tillardan bevosita xabardor bo'lish lozim bo'ladi. Bu esa, bugungi soha mutaxassislari oldida turgan eng muhim muammolardandir. Hozirgacha mumtoz adabiyotimiz vakillari merosi nashrlaridagi ko'plab nuqsonlarning uchrashi ham yuqoridagi muammoning "mahsuli", desak adashmaymiz. Bunday kamchiliklar Navoiy asarlarining izohli lug'atlarida ham uchrashi muammoga jiddiy yondashuvning lozimligini ko'rsatadi. Nashriy xatoliklarning qator turlari va ko'plab kelib chiqish sabablari mavjud. Kotib tomonidan amalga oshirilgan xatolar, transliteratsiyadagi xatolar, texnik xatolar kabi [Abdulgayrov 2020, 218, 220, 222].

Nashrlararo tafovutlar ko'pligining bir necha sabablari bor:

1) Navoiy asarlaridagi diniy-tasavvufiy tushunchalarni ifodalovchi so'z va iboralar siyosiy mafkura ostida qasddan tadqiq etilmadi;

2) asliyatdagi matn tildan bexabarlik tufayli, yoki diniy ilmsizlik bois to'g'ri o'qilmay tabdil qilindi;

3) Matn mas'uliyati – matnshunos majburiyati degan tushunchani his etmaslik, asarda aytilayotgan mazmun-mohiyatni anglamaslik;

4) Matnlarni joriy alifboga tabdil qilishda forsiy-arabiy so'zlar talaffuzidagi fonetik xususiyatlarni ifodalashdagi qat'iy qoidalarga rioya qilish tamoyilining buzilgani.

Bu esa o'z navbatida ilmiy tadqiqot ishlariga ham o'z ta'sirini ko'rsatmoqda. "Xamsat ul-mutahayyiryn"ning badiiyati nomli tadqiqotda forsiy misralar soni turkiydagiga nisbatan ancha ko'p ekani aytilgan va yetarlicha asoslab berilgan. Shuningdek, tadqiqotda asarda qo'llanilgan arabiy iboralar 22-punktda ro'yxat tarzida keltirilgan. Biroq ushbu arabiy jummalarni Navoiy asarlari 20 jildlik to'plamining 15-jildida nashr qilingan asar matnidan olinganini e'tiborga olsak, undagi ba'zi jumlar aynan nashrdagidek noto'g'ri tarzda keltirilganini ko'rish mumkin. Masalan: *g'affara zunubahu, sattara ubbahu*. Arab tili qoidalariga ko'ra, o'tgan zamon fe'li duo, tilakni ifodalashidan, ushbu duoning ma'nosi qisman to'g'ri berilganligini hisobga olsak, unda "ayblarini berkitsin" deb oxirgi so'z "ayb" ekanligi aytilsa-da, duoning arabiy lafzida mazkur so'z "ubbahu" tarzida noto'g'ri keltirilgan. Arab tilida عُبُّ "ubun" lafzi "qo'yin", "qo'ltiq" ma'nolarini anglatishini e'tiborga olsak, duodan ko'zlangan maqsad hosil bo'lmasligini ko'ramiz. Shuningdek, bu yerda fe'lning

o'qilishida ham grammatik xatolik bor. Bu yerda kechiruvchi Zot Alloh lafzi (ya'ni, foil) yo'qligi bois fe'lining majhul shakli qo'llanishi lozim edi. Fe'ldan keyingi lafz esa grammatik jihatdan noibi foil bo'ladi. Demak, ushbu duoning to'g'ri shakli quyidagicha o'qilishi lozim: "G'ufira (g'uffira) zunubuhu va sutira (suttira) uyubuhu". Ma'nosi: "(Alloh) Uning gunohlarini kechirsin va ayblarini berkitsin". Ushbu holat "Xullida mulkuhu va tuvvila umruhu" duo lafzida ham shunday.

3. Xatolarning nashrlarda takrorlanishi. Qo'lyozmalar kotiblarning savodxonligi, mahoratidan kelib chiqqan holda bir-biridan farq qiladi. Kotiblar asarni ko'chirish asnosida ayrim sabablarga ko'ra matnda beixtiyor sahv-xatolarga, kamchiliklarga yo'l qo'ygani yoki tahrir orqali unga ba'zi so'z va iboralarni kiritgan holatlarini kuzatish mumkin. Bu holatni biz toshbosma nusxalarda ham uchratishimiz mumkin. Zero, ular ham muayyan bir qo'lyozmaning o'z davridagi zamonaviy nashrlaridir. Kotiblar tomonidan ko'chirilgan asarlarning barchasi, u qanday saviyada bo'lmasin, asarni yozgan muallifning merosi bo'lib qolaveradi. Shunday ekan, mumtoz merosimizni tabdil qilish, yoki ularning nashri jarayonida yo'l qo'yilgan u yoki bu turdagi nuqsonlar asar matni tadqiqida muhim ahamiyat kasb etadi. Matnshunos olim Vahob Rahmonov "Navoiy asarlarini nashrga tayyorlovchilar turli-tuman matn nuqsonlariga yo'l qo'yadilar... Biroq bularning hammasiga bitta bosh sabab bor. Bu ... bayt mazmunini tegishli to'g'ri idrok etolmasligidir" [Rahmonov 2015, 390], deya sohadagi yuzaga kelgan muammoning bosh sababini e'tirof qilsa-da, Navoiy asarlarining bugungi kungacha qilingan nashrlaridagi nuqsonlarning takrorlanish muammolarini, ularni matniy-qiyosiy o'rganish, tadqiq qilish ishlarining bir muddat to'xtab qolgani bilan ham izohlash mumkin. Buning esa sabablari ham turlicha.

4. Nashrlar masalasida mutaxassislarga murojaat etilmaslik. Mumtoz merosimiz nashrlarini amalga oshirishda mutaxassislar jamoasi shakllantirilishi lozim. Nashrlarda uchrovchi xatolarning sabablaridan biri aynan ana shunday jamoaning yo'qligidandir. Nashrlarda faqatgina adabiyotshunoslik, tilshunoslik nuqtayi nazaridan emas, balki muammoga diniy nuqtayi nazardan ham yondashish lozimligini taqozo qiladi. Navoiy asarlariga islomshunoslik (Qur'on, hadis, tasavvuf, aqida, fiqh, tarix va b.) nuqtayi nazaridan e'tibor qilgan holda o'rganish, tahlil va tahrir qilish natijasida yechim izlash dolzarb muammolardan biri sifatida

qolmoqda. Masalan, 20 jildlikda quyidagi qo'pol xatolar ham ana shunday omilning e'tibordan chetda qolishi natijasidir: "Va imom Mullo mutanabbihdin erdi" [Navoiy 1999, 28].

Quyida "Xamsat ul-mutahayyiriyin" asari o'rin olgan yoki asarning alohida nashrlaridagi farqlar ustida to'xtalamiz:

Mahalliy nashrlardagi farqlar

1. Hamd va na't qismi bilan bog'liq farqlar:

***Ilmiga milk surmodi bir harf yano* (MAT).**

Hamd qismining avvalida kelgan ruboiyning 3-qatoridagi ushbu misrada zikr qilingan "malak" lafzi "milk" deya noto'g'ri o'qilgan, natijada ma'no buzilgan [Navoiy 1999, 7]. TATda bu xato to'g'rilangan [Navoiy 2011, 735]. "Asarlar"da asarning ushbu qismi davr ta'siri nuqtayi nazaridan nashrga kiritilmagan.

Yuz na't angakim, xulqi karim o'ldi fani (MAT, TAT) [Navoiy 1999, 7; Navoiy 2011, 735]. Misraning so'nggidagi "fan" so'zi – ilm, hunar, san'at ma'nolarini ifoda qiladi [Fozilov 1984, 317]. Bu yerda "odati, ishi" kabi ma'nolarni qo'llash ham mumkin. Misraning bu ko'rinishi I, L, T1 nusxalarida o'z aksini topgan. T2 nusxasida esa "erdi fani" holatida keladi. Ammo tayanch manba hisoblangan P nusxasida ushbu misra ***Yuz na't angakim, xulqi karim aylab ani*** ko'rinishida kelgan. Biz tayanch manbadagi variantni qoldirdik [Alimov 2015, 18].

2. Arabiy jumalardagi xatolar: *G'affara zunubahu, sattara ubbahu* (MAT). Alisher al-mutaxallis bin-Navoiy (Navoiy taxallusli Alisher) lafzidan so'ng zikr qilingan ushbu lafzning to'g'ri shakli quyidagicha bo'lishi lozim: **غُفِرَ ذُنُوبُهُ وَ سُتِرَ عُيُوبُهُ** (*G'ufira zunubuhu va sutira 'uyubuhu*). Arab tili grammatikasi qoidalariga muvofiq **غُفِرَ** "g'ufira" hamda **سُتِرَ** "sutira" majhul fe'lidani keyin kelayotgan **ذُنْبٌ** "zanbun" hamda **عَيْبٌ** "aybun" kalimalarining ko'plik shaklidagi varianti bo'lgan **ذُنُوبٌ** va **عُيُوبٌ** ning e'robi tarkib qoidasiga ko'ra noibi foil bo'lgani bois raf o'qilishi lozim. TATda esa fe'llarning majhul varianti to'g'ri berilib, undan keyingi zikr qilinayotgan ismlar nasb holatida berilgan va grammatik xatoga yo'l qo'yilgan *G'ufira zunubahu, sutira uyubahu* [Navoiy 2011, 735].

Al-ulamo varsah al-anbiyo (MAT). Hadisi sharif matnidagi lafz ham, ushbu lafzning ma'nosi ham o'ta g'aliz tarzda berilgan. Ma'nosi: *Valiylilikning oliy hazrati, Olloh sirlarini kashf etuvchisi, yashirin ishoralar va alohida sirlar olimi, payg'ambarlar davomchisi (sifatidagi) alloma* [Navoiy 1999, 7, 185]. Ehtimol, lafzdagi **قشرو** kalimasidagi toi marbuta qo'lyozmada nuqtasiz **قشرو** tarzida yozilgandir.

Yuqoridagi mashhur hadis lafzi ulug' sahoba Abu Dardo (r.a.)dan (vaf. 32/652) rivoyat qilingan matnda quyidagicha zikr qilingan:

عن أبي الدرداء قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: من سلك طريقاً يطلب فيه علماً؛ سلك الله به طريقاً من طرق الجنة، والملائكة تضع أجنحتها رضا لطالب العلم، وإن العالم يستغفر له من في السموات، ومن في الأرض، والحيتان في الماء، وفضل العالم على العابد كفضل القمر ليلة البدر على سائر الكواكب، إن العلماء ورثة الأنبياء، إن الأنبياء لم يورثوا ديناراً ولا درهماً، وأورثوا العلم، فمن أخذه؛ أخذ بحظ وافر (رواه أبو داود والترمذي وابن ماجه و أحمد واللفظ للترمذي).

Rasululloh (s.a.v.)ning shunday deyayotganlarini eshitganman:

“Kim ilm istab yo'lga chiqsa, Alloh unga jannat tomon (bo'lgan) yo'lni oson qilib qo'yadi. Albatta, farishtalar tolibi ilm uchun u qilgan ishga rozi bo'lib qanotlarini yozadilar. Albatta, olim uchun osmonlar va erdagi kimsalar, hatto suvdagi baliqlar ham istig'for aytadi. Olimning obidga nisbatan fazli o'ning boshqa yulduzlarga nisbatan (bo'lgan) fazli kabidir. Albatta, ulamolar payg'ambarlarning merosxo'rlaridir. Albatta, payg'ambarlar dinor ham, dirham ham meros qoldirmaganlar. Ular ilmni meros qoldirganlar. Kim (u ilmni) olsa, etarli nasibani olibdi (Imom Abu Dovud, at-Termiziy, Ibn Moja, Imom Ahmad rivoyatlari. Lafz Imom at-Termiziyniki).

Ushbu holat keyingi hadisi sharif matnida ham ko'rinadi: **Va ulamo ummatiga k-anbiyoyi isroil** [Navoiy 1997]. Ushbu xabarning lafzi hadisdan ekanligiga ulamolar ixtilof qilganlar. Mashhur hadis olimi Ibn Hajar al-Asqaloni (vaf. 1449/852), shofe'iy mazhabi olimi Badruddin az-Zarkashiy (vaf. 1392/794) kabi olimlar ushbu xabarni hadis matnidan emas, asli yo'q deb aytganlar. Biroq shunday bo'lsa-da, ushbu xabar olimning martabasi naqadar ulug' ekanligi haqida aytilgan bo'lib, uning to'g'ri shakli quyidagicha bo'ladi:

علماء أمّتي كأنبياء بني إسرائيل *Ulamāu ummatī kaanbiyāi Banī Isrāīl* (Ummatimning ulamolari Bani Isroil payg'ambarlari kabidir).

Hamd-u na't qismining so'nggida Abdurahmon Jomiy hazratlari ismlaridan so'ng zikr qilingan duo lafzining o'qilishida ham MATda noaniqlik uchraydi (**Quddisa ollohu sirrahu va navvara ollohu marqadahu**) [Navoiy 1999, 7]. Fe'ldan keyin kelgan Alloh lafzidagi hamza vasl bo'lishini e'tiborga oladigan bo'lsak, kalima-ning imlosi quyidagicha bo'lishi to'g'riroq bo'ladi: *Qaddasallāhu sirrahu va navvarallāhu marqadahu*.

Alhamdu lillahi 'alat-tavfiq. MATda mazkur hamd *“alhamdu lillahi ala at-tafiq”* tarzida, ma'nosi esa (*muvaqqafiyat uchun Ollohga maqtovlar bo'lsin*) deya talqin qilingan. Mazkur lafz hamd lafzlari-dan biri bo'lib, uning to'g'ri shakli:

الحمد لله على التوفيق (al-hamdu lillāhi 'ala-t-tavfiq).

Ma'nosi esa: *Tavfiq (to'g'ri yo'l)ni ko'rsatgan Allohga hamd bo'lsin* deb tarjima qilinishi lozim.

3. Asarda ismlari kelgan shaxslar nomi bilan bog'liq muammolar: Zaynuddin Abu Bakr Toybodiy. "Asarlar"da ham shu tarzda berilgan [Navoiy 1967, 10]. MAT va TATda ushbu shaxsning nisbasi *Toyobodiy* tarzida berilgan [Navoiy 1999, 11, 186; Navoiy 2011, 738, 832]. Aslida, ushbu shaxsning nisbasi Toybodiy bo'lishi lozim. دابئیات (Toybod) – Xuroson (Eron) viloyatidagi shaharlardan biri. Shahar Xuroson Razaviy viloyatining sharqida, Eron va Afg'oniston chegarasi yaqinida joylashgan. Shahar Toybodiy Jomdan 60 km janubda va Mashhaddan 225 km janubi-sharqda joylashgan.

Buxoro universiteti dotsenti R.E.Qilichev "*Amir Temur va Zayniddin Abubakr Toyobodiy*" maqolasida ushbu shaxs haqidagi ma'lumotida uni Hirotning Toyobod qishlog'ida tug'ilganini va Amir Temur ushbu shaxs bilan 1381-yili Harirud vodiysida uchrashganini va uni o'ziga pir tutganini aytadi. Ma'lumot tekshirilganga V.Bartold "Царствование Тимур. Тамерлан. Эпоха. Личность. деяния" nomli tadqiqotida joy nomini "Tayabad" va tabiiyki, nisbani "Tayabadi" degani aniqlandi [Bartold 1964, 44]. V. Bartold ushbu joy nomining yozilishini تايياد, o'qilishini تايياد deb aytadi [Bartold 1964, 44]. Tarix fanlari doktori, akademik Rustan Raxmanaliyev ham qishloqni Toyobod (Tayabad) deb qayd qilgan va uni Hirot yaqinida joylashganini zikr qilgan [Raxmanaliyev 2009, 581]. Biz tadqiqotga jalb qilgan to'rt qo'lyozma (Parij, Istanbul, Sankt-Peterburg, Toshkent 1 (Adabiyot muzeyi) nusxalarida ushbu nisba تاييادی tarzida, Toshkent 2 (ShI) nusxasida esa طاييادی tarzida kitobat qilingan. MAT va TAT hamda V.Bartold, R.Raxmanaliyev o'qigan nisbada esa "yo" harfidan keyin "alif" orttirilishi lozim bo'ladi. Qo'lyozmalarning hech birida bunga duch kelinmagani nisbaning "Toybodiy" va joy nomi "Toybod" ekanini anglatadi. Agar "yo" harfi ustida fatha bor bo'lganda ham, nisba R.E.Qilichev zikr qilgandek "Toyobodiy" deb o'qilishi lozim edi.

4. Asarning "Avvalgi maqolat"idagi farqlar.

3-hikoyat. *Darvesh Hoji tund mizojliq devona kishidur* (MAT, TAT). Ma'lumki, *devona* so'zi esi past, majnun, jinni, aql-u hushidan ozgan shaxsga nisbatan qo'llaniladi. Shunday ekan, yuqoridagi jumlaning ma'nosi: Darvesh Hoji xarakteri tez, majnun kishidir, degan ma'no anglashiladi.

Bu jumladagi "devona" so'zi o'rnida aslida tom ma'nodagi

majnun emas, majnunsifat, devonaga o'xshash kishi degan ma'noni ifodalovchi **devonasor** kalimasi qo'llanilgan bo'lib, jumla quyidagi ma'noni ifodalaydi [Fozilov 1983, 479-481]: Darvesh Hoji tez tabiatli, devonasifat kishidir. Demak, yuqoridagi jumla *Darvesh Hoji tund mijozliq devonasor kishidur* tarzida bo'lishi lozim [Kulliyot, Suppl. Turc. 317. 289^a].

Alisher Navoiy "Majolis un-nafois"ning ettinchi majlisida Mirzo Ulug'bekning o'g'li Abdullatif mirzo haqidagi ta'rifda ham *devonasor* kalimasini qo'llagan. ...*savdoyi mizoj va vasvasiy tab' va devonasor kishi erdi*.

4-hikoyat. Nashrlarda xato ketgan. Uchala nashrda quyidagicha:

Bir kechasi bir ulug' kishi mahallida jamoati azizlar xizmatida tushtum. Mutahhari Udiykim, xushovozliqda Zuhraoning otasi va xushxonlikda aning farzandi ruhafzosi bo'la olur erdi... [Навоий 1967, 15; 1999, 17; 2011, 742; Шамсиев 1966, 26].

Ushbu matn Afg'on nashrida ham xuddi shunday kelgan [Ro'yin 1388, 39]: Bu o'rinda "Zuhra" so'zi "Asarlar"da "Zuxra" deya qattiq "x" bilan berilgan. Biz buni texnik xatoga yo'yidik. Biroq matnga qarab biroz fikr yuritadigan bo'lsak *زهره* (Zuhra – forsiy, turkiy. Arabiy – *قمر*) asli muannas ism bo'lib, bu ism egasiga "ota" maqomini berish mumkin emas. Biz bu bilan kitobni nashrga tayyorlaganlar matnni xato o'qiganlar deyish fikridan yiroqmiz. Matnni qo'lyozmalar bilan qiyoslash jarayonida mazkur nashr Sankt-Peterburg nusxasi (inv. 558) va ba'zan FASHI nusxasi (inv. 2242) asosida tayyorlanganligini taxmin qildik. Sankt-Peterburg nusxasida bu so'z xuddi nashrdagidek yozilgan. Biroq, bu qo'lyozma nusxada nashrda berilgan "mahallida" so'zi o'rnida "majlisida" ekani aniq-tiniq o'qiladi. Nashrda bu so'z xato berilgan. Biz urg'u bermoqchi bo'lgan so'z – "ota" lafzi. Tadqiqotimizga tayanch manba sifatida jalb qilingan Parij nusxasida bu so'z "ona" deya to'g'ri ko'chirilgan. Shu bois ma'noda ham tugallik aks etgan. "Zuhra" – Cho'lpon yulduzi (Venera)ni shoirlar xonanda va sozandalari homiysi, osmon cholg'uvchisi, sozandasi deb tasvirlaydilar. Shu bois, matndagi Mutahhari Udiy cholg'uvchilikda Zuhra unga go'yo ona va xushohang-u xushovozliqda u Zuhraga farzand kabidir, degan ma'no anglashiladi. Demak, bu erda matn quyidagicha aks etadi:

بیر کیچه بیر اولوغ کیشی مجلسیدا جماعت عزیزلار خدمتیغه توشتم مطهر
عودی کیم خوش نوازلیق دا زهره انینک اناسی و خوش خوانلیغدا انینک فرزند روح
افزاسی بولا آلور ایردی

Bir kecha bir ulug' kishi majlisida jamoati azizlar xidmatig'a

tushtum. Mutahhari Udiykim, xushnavozliqda Zuhra aning onasi va xushxonlig'da aning farzandi ruhafzosi bo'la olur erdi... .

11-hikoyat. Mirki guft: **“Robe’hum qalbuchum”**

Yofta fayzi suxan az qalbuchum (TAT. 746-bet).

Abdurahmon Jomiy va Mavloni Sog’ariy hazil-mutoyiba suhbatlariga guvoh bo’lgan Alisher Navoiy Nizomiy Ganjaviy va Amir Xisrav Dehlaviyga ergashib “Xamsa” yozayotganlarini aytib:

*Kahfi fano ichra alar bo’lsa gum,
Men ham o’lay robi’uhum kalbuchum*

baytini aytganlarida Mavloni Sog’ariy ham bu masnaviyga tatabbu’ qilib Navoiyga xitoban:

Mirki guft: *“Robi’uhum kalbuchum”*
Yofta fayzi suxan az qalbuchum, – deydi.

Qur’oni karimning o’n sakkizinchi surasi “Kahf” – (“G’or”) deb ataladi. Unda zolim hukmdor ta’qibidan qochib g’orga yashiringan yigitlar, ya’ni, “Ashobi Kahf” (“G’or egalari”) haqidagi qissa bayon etilgan:

إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا رَبَّنَا آتِنَا مِن لَّدُنكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا ﴿١﴾
فَضَرَبْنَا عَلَى آذَانِهِمْ فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا ﴿٢﴾ ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ لِنَعْلَمَ أَيُّ الْجَرْيِينَ أَحْسَنُ لِمَا لُبُّوا أَمَدًا ﴿٣﴾
نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُم بِالْحَقِّ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى ﴿٤﴾

Qachonki yigitlar kahfdan joy olganlarida: “Rabbimiz, bizga huzuringdan rahmat bergin va ishimizni to’g’rilagin” dedilar. Bas, kahfda ularning quloqlariga bir necha yillar urdik. So’ngra ikki guruhdan qaysi biri ularning turgan muddatini hisoblovchiroq ekanini bilish uchun ularni uyg’otdik. Biz senga ularning xabarlarini haq ila qissa etib beramiz. Albatta, ular Rabblariga iymon keltirgan yigitlardir. Va ularga yanada ziyoda hidoyat berdik (“Kahf” surasi, 10-13 oyatlar) [Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf 2021, 462-463].

Ba’zi tarixchi olimlarning ta’kidlashlaricha, yosh yigitlardan iborat bu jamoa Iso alayhissalom olib kelgan dinga ergashgan ilk nasroniylar bo’lishgan. Uning soni etti, sakkizta bo’lgani ham aytiladi. Ba’zi xabarlarda ularning soni uchta bo’lgani va ular bilan bitta it ham bo’lgani aytilgan.

Mufasssirlar aytishicha, Iso alayhissalom zamonlaridan keyin Rum davlatlaridan birida Daqyonus nomli zolim podshoh odamlarni butlarga sig’inishga majburlar, amriga bo’ysunmaganlarni o’ldirar edi. Ba’zi ma’lumotlarga qaraganda bu zolim shoh Yunon imperatori Detsiy (Decius) deb keltiriladi. Payti kelib fuqarolardan bir necha yigit uning farmonidan bosh tortib, butlarga sig’inishni rad etgani

haqidagi xabar unga yetkazildi. Ular saroyda so'roq qilinganida: "Bizlar yolg'iz Allohdan o'zgaga sig'inmaymiz", deb javob qilishadi. Podshoh ularga ertalabgacha o'ylab ko'rishga muhlat beradi. Yigitlar o'zaro maslahatlashib: "Allohdan o'zgaga bo'ysungandan ko'ra, bu diyorni tashlab ketganimiz ma'qul", deb tun qorong'usida shaharni tark etishadi. Tongga yaqin tog'dagi bir g'orga yashirinishadi. Ertalab bundan xabardor bo'lgan shoh askarlari bilan g'or og'ziga etib keladi, ammo askarlar ichkari kirishga qo'rqishadi. Shunda Daqyonus qochoqlar ochlik va tashnalikdan qirilib ketsin deb g'or og'zini berkitib tashlashni buyuradi. Ammo Alloh taolo bu solih va sodiq bandalarini halokatdan saqlab, uzoq uyquga cho'mdiradi. Ular uyg'onganlarida oradan uch yuz yil (ba'zi manbalarda 309 yil ham kelgan [Qayumov 1991, 78]) vaqt o'tadi. Ulardan biri yegulik izlab yashirinch shaharga borib, bozordan yegulik olish uchun tanga uzatganida oradan 300 yil muddat o'tganini biladi. Odamlar Daqyonus ancha oldin o'lib ketganini, hozir mo'min, solih bir odam podsholik qilayotganini aytishadi.

Asarga qaytadigan bo'lsak, arab tili nahv qoidasiga ko'ra u erdagi رابغ "robi'un" (to'rt) soniga هم "hum" (ular) zamiri qo'shilganida رابغهم "robi'uhum" (ularning to'rtinchisi) hosil bo'ladi. "It", "kuchuk" so'zining arabiy shakli esa كَلْب "kalbun"dir. TATda ushbu ikki so'z ham noto'g'ri shaklda nashr bo'lgan.

Husayn Boyqaroning Navoiy xonadonidagi mehmondorchilikdan boshlangan 10-hikoyat Mavlono Sog'ariyga aloqador hazilomiz 11-hikoyat bilan o'rin almashgan. Ya'ni ushbu hikoyat MAT va TATda 11-hikoyat tarzida kelgan. Biz tadqiqot doirasiga tortgan Istanbul va Sankt-Peterburg nusxalarida ham xuddi shunday. Shundan ham ko'rinadiki, "Xamsat ul-mutahayyiriyn"ning MAT va TATdagi nashrlari Sankt-Peterburg nusxasi asosida amalga oshirilgan degan taxminimizni quvvatlaydi.

TATda Davlat ishlari va tashvishlaridan iste'foga chiqmoqchi bo'lgan Navoiy va Jomiyning bunga munosabati haqidagi hikoyatga Mavlono Sog'ariy haqidagi mutoyibaomiz hikoyat qo'shib yuborilgan.

Shuningdek, MATda Sog'ariy bilan bog'liq hikoyat ***Alar Mavlono Sog'ariy bila ko'p mutoyaba qilurlar erdi*** deb boshlansa, TATda ***Ul Hazrat Mavlono Sog'ariy erdi*** deya boshlanadi.

Prof. Sh. Sirojiddinov to'g'ri ta'kidlaganidek, "matnshunos o'z maqsadiga erishish yo'lida muallifning diniy, falsafiy, badiiy tafakkur olamiga kirishga majbur. Agar matn didaktik va so'fiyona mazmunda bo'lsa, matnshunos muallif pozitsiyasini, uning o'z davri

ijtimoiy muammolariga bo'lgan yondashuvini tadqiq etib, asarda tilga olingan voqealar, ta'limotlar talqinining ob'yektiv va sub'yektiv jihatlarini ochib beradi. Muallif muayyan hodisani o'z qarashlaridan kelib chiqib talqin qiladi [Sirojiddinov 2019, 21].

Yuqoridagi fikrdan shunday xulosaga kelishimiz mumkinki, matnda davr siyosatidan tortib to oddiy kundalik hayotda uch-rashimiz mumkin bo'lgan ijtimoiy sharoitlargacha yoritilishi tabiiy hol. Demak, matnshunos matn zamirida ko'zda tutilayotgan maqsad va talqinni to'g'ri anglashi va uni chuqur tahlil qilishi lozim. Fikrimizni quvvatlash uchun quyidagi misolni ko'rib chiqamiz:

Ustoz-shogird orasidagi muomala odobi haqidagi **14-hikoyat**da quyidagi jumla keladi: *So'z asnosida andoqki, tovug'ni dastur bila har saboh katakdin chiqarmoq ma'huddur.*

MAT va TATda mazkur jumladagi **tovug'ni** so'zi **tovug' ne** tarzida keltirilgan. Nashrlardagi keltirilgan jumлага e'tibor qilinsa, ma'no quyidagi ifodani topadi: "So'z asnosida tovuqni qanday qilib har tong katagidan chiqarmoq kerak, yoki uni katagidan chiqarish odati qanday?". Bu esa barchaga ma'lum. Parrandami, chorpomi, yo boshqa jonivor, katagi, qo'rasi, uyasidan chiqarishning birdan-bir yo'li eshigini ochib tashqariga chiqarish uchun sharoit yaratish orqali holat amalga oshadi.

Hikoyadagi jumla parrandani qanday qilib tashqariga chiqarish haqida emas, balki bu erdagi maqsad boshqa ma'noni ifodalashdadir. Bu esa تاووغ نى so'zini **tovug' ne** deb emas, balki **tovug'ni** deb o'qilganda aniqroq namoyon bo'ladi. Ya'ni, "suhbat asnosida parrandalarni har tongi qoida bilan katakdan chiqarish odatdir". Bu jumlaning shunday tarzda o'qishimiz va tushunishimiz lozimligini mazkur hikoyatdagi keyingi jumla ham quvvatlaydi. *Tovuslarni asrag'uchi ham uylaridan surub chiqardi...*, ya'ni tovusboqar katakni ochib ularni inlaridan haydab chiqardi.

15-hikoyatda Abdurahmon Jomiyning Yaratganning huzuriga rixlat qilgan farzandi ismi MAT va TATda *Safiuddin Muhammad* tarzida biroz yanglish holda bayon qilingan [Навойи 1967, 23; 1999, 26; 2011, 749; Шамсиев 1966, 33]. "O'zbek adabiyoti" antologiyasida esa ushbu ism *Safiddin* shaklida kelgan [Antologiya 1959, 559]. Arab imlosida mazkur ism محمد صفي الدين tarzida yoziladi va *Safiyyuddin Muhammad* deb o'qiladi. Mazkur hikoyat so'nggida keltirilgan ta'rixning birinchi misrasidagi ismning qisqartirilgan صفي shakli qofiya talabiga binoan "Safo" deb o'qilishi lozim. MAT va TATda bu ismning qisqartirilgan shakli "Safiy" deb keltirilgan va keyingi misralardagi فنا "fano", شما "shumo" so'zlariga qofiyadosh bo'lmagan.

Avvalgi maqolatning so'nggi hikoyatida keltirilgan personaj, ya'ni *Abu-l-Husayn Darroj* haqida ham to'xtalish lozim. "Asarlar"da ushbu hikoyatning oxiridan bir parcha keltirilgan, xolos. MAT va TATda bu shaxs *Abulhasan Durroj* sifatida keltirilgan bo'lib, izohda uning mashhur bag'dodlik shayxlardan bo'lgani bilan birga faqat vafoti sanasi ko'rsatilgan. Shuningdek, MAT izohida esa ushbu ism "*Abulhasan Durroj*" deya nashr qilingan [Navoiy 1999, 28, 190; 2011, 750, 385]. Xatib al-Bag'dodiyning "Tarixu Bag'dod" asarida keltirilgan ma'lumotlarda ushbu shaxsning ismi Sa'id ibn al-Husayn, kunya va nisbasi – Abu-l-Husayn ad-Darroj al-Bag'dodiy, Ibrohim al-Xavvos (vaf. 291/904)ga murid bo'lgan yirik mutasavvif ekani haqida ma'lumot berilgan [Xatib al-Bag'dodiy 1417/1997, 107].

Hikoyatda shayxlar ismidan so'ng zikr qilingan *قَدَّسَ سِرُّهُ* – *Quddisa sirruhu*, *قَدَّسَ اللَّهُ سِرَّهُ الْعَزِيزِ* – *qaddasallohu sirruhu*, *نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا* va hikoyat oxiridagi *وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَلْنَا* – *Na'uzu billāhi min shurūri anfusinā va min sayyiāti a'mālinā* kabi duo jumalari TATda to'g'rilangan [Navoiy 1999, 28-29; 2011, 750-751].

Xorijiy nashrlarga nisbatan uchraydigan farqlar

Doktor Ayshehan Deniz Abik tomonidan tayyorlangan va 2006-yilda chop ettirilgan nashrining kirish qismida olima uni uchta qo'lyozma manba asosida qiyosan o'rganganini ta'kidlaydi. Ayshehan Deniz Abik xonim o'z nashrida asosiy matn sifatida To'pqopi nusxasini bergan. Asardagi forsiy tildagi yozishmalar, doston va risolalardan keltirilgan namunalarning matnlarini To'pqopi nusxasidan asl variantini (kopiyasini) berish bilan kifoyalangan. Olima o'z nashrini to'rt qismda amalga oshirgan. Unda asar matni, uning hozirgi turk tilidagi ma'nosi (tabiiyki, To'pqopi nusxasi asosida), izohlar va asardagi so'zlar qo'lyozmaning qaysi varag'ida kelganini ko'rsatuvchi ro'yxat keladi. Qo'lyozmalar qiyosi alohida "Nusha karşılaştırması" sarlavhasi ostida berilgan. Biroq bu sarlavha ostidagi muqoyasalarda ham ayrim chalkashliklarni ko'rish mumkin [Deniz 2006, 81]. O'z o'rnida ushbu nashr katta mehnat natijasi ekanini e'tirof etish lozim, albatta. Mazkur nashr o'ziga xos ahamiyat kasb etsa-da, manbalar qiyosida quyidagi kamchiliklarini kuzatish mumkin. Jumladan:

1. Turk olimasi tomonidan chop qilingan asar nashrida na't qismining oxirgi misrasi to'rtlikdan ajralib pastga, ya'ni matnga qo'shib yuborilganini ko'ramiz. Bunga sabab hamd qismining oxirgi *Juz nukta'i subha..kana la.. 'ilma lana..* misrasidan keyin kelgan

Jalla sha'nuhu va 'azuma subha..nahu tahlil jumlasining hamd va na't orasida ajratilmay qo'shilib yozilganligida deb taxmin qildik. Shuningdek, mazkur tahlil ushbu nashrda *Celle şānehu ve 'azmü sübhanehi* tarzida xato berilgan [Deniz 2006, 19]. Bu jumladagi *şānehu –şa'nehu* va *'azmü sübhanehi* – *'azuma sübhanehü* tarzida bo'lishi kerak edi.

2. Turk olimasining arab tili va grammatik qoidalarini yaxshi xabardor emasligi na't qismi so'nggida kelgan salavotning o'qilishida ham yaqqol ko'ringan: *Şallallāhu 'aleyhi ve ālī ālihi ve aṣḥābehu etbā'ehu ve sellem*. Arab tilida "ga" jo'nalish kelishigini aks ettiruvchi *على* – *'ala* harfi va *آل* – *ol* oila (bu erda ahli bayt nazarda tutiladi) ma'nosini beruvchi lafzlarning yozilishi va ko'rinishida katta farq bor. Bu ikki so'zni bir xil tarzda nashrda keltirilishi esa ayni xatodir. Shuningdek, jumla davomidagi *aṣḥābehu etbā'ehu* so'zlarining e'robi raf' emas, balki jar o'qilishi lozim edi. Chunki *على* *'ala* harfi jar, va harfi otifa bo'lib *على* – *'alaga* qaytadi va yuqoridagi so'zlarni majrur *aṣḥābihi ve etbā'īhi* qiladi (Bu o'rinda vov harfi otifa bo'lishi kerakligi uchun qo'shib yozildi. Turk nashrida bu harf bilan ifoda qilinuvchi va bog'lovchisi aslida yo'q.). Arabiy jumla va kalimalar o'qilishi bilan bog'liq farqlar ushbu nashrda talaygina bo'lib, ularning barchasini keltirishni joiz bilmadik.

3. Ayshexan Deniz Abik tomonidan nashr qilingan asar matnidagi hamd-u na'tdan keyin kelgan ruboiyning oxirgi misrasi quyidagicha keltirilgan:

Ādem ki bolup ḥalīfe yaydı evlād

Evlādıda pīr ile ḥalef birmes yād [Deniz 2006, 19].

Bu bayt bilan bog'liq farq Afg'oniston nusxasida ham mavjud bo'lib, unga o'rni kelganda to'xtalamiz.

Turk olimasining aytishicha, u matnga To'pqopi nusxasini asos qilib olgan. To'pqopi nusxasining avvali bizda mavjud bo'lmagani uchun bu haqda batafsil fikr bildirish mumkin bo'lmadi.

4. Turk olimasi nashridagi asar matni quyidagicha keltiriladi:

Faḳīr köprek evkāt niyāz-mendliḡ yüzidin nīkat ü cinsdin tuḥfe vü teberrük alar ḥıdmetiḡa yibersem... .

فقير کوپراک اوقات نیازمندلیغ یوزیدین نقد یا جنسی دین تحفه و تبرک الار خدمتیغه ییارسام

5. Ushbu o'rinda e'tiboringizni نقد (naqd) kalimasiga qaratmoqchimiz. Lug'atlarda [Баранов 1957, 495; Рубинчик 1970, 656; Фозилов 1983, 445] pul, mablag' ma'nosini ifodalovchi ushbu so'z turk olimasi tomonidan biroz g'alat tarzda o'qilgan. Olima asar ustida olib borgan tadqiqotida aytishicha, To'pqopi va

Parij nusxalarida “niḳdat” kalimasi oʻrniga Sulaymoniya nusxasida *naḳd* kalimasi yozilganini eʼtirof qilgan [Deniz 2006, 159]. Toʻpqopi, Parij va Sulaymoniya nusxalarining qiyosiy tadqiqini olib borgan Aysheyan xonim asar matni tabdilida *niḳat*, izohlar qismida esa *niḳdat* soʻzlarini keltirganini koʻrishimiz mumkin. Toʻpqopi va Parij nusxalarida نقده soʻzi turk olimasi tomonidan *niqdat* deya yanglish oʻqilgan. Vaholanki, ushbu soʻzning oxiri toi marbuta (ة) emas, balki hoyi havvaz (و) bilan yozilgan boʻlib, *naqda* deya oʻqilishi lozim. Mazkur soʻzning maʼnosi ham yuqorida aytilgan pul, mablagʻ maʼnolarini ifodalashini faqatgina “Navoiy asarlari tilining izohli lugʻati”da uchratish mumkin [Фозилов 1983, 445]. Demak, olima matnda oʻzi tomonidan tadqiqotiga jalb qilingan uchchala nusxada ham yoʻq boʻlgan *niḳat* soʻzini qoʻllash bilan matnga jiddiy oʻzgartirish kiritgan [Deniz 2006, 28].

6. Asarning qiyosiy tadqiqini amalga oshirgan Aysheyan xonim uning “Xotima”sida keltirilgan taʼrixni ham yuqorida aytilgandek Toʻpqopi qoʻlyozmasining asl variantidan keltiradi [Deniz 2006, 73]. Toʻpqopi nusxasidagi taʼrix:

كوهر كان حقيقت در بحر معرفت
كو بحق واصل شد و در دل نبودش ما سواه
كاشف سر آلهی بود بیشک ز ان سبب
كشت تأريخ وفاتش كاشف سر آله

Turk olimasi ushbu taʼrixdagi *Koshifi sirri Iloh* jumlasini abjad hisobida 697 h.y.ni ifoda qilishini hisoblab koʻrmagan koʻrinadi. U oʻz tadqiqot doirasida boʻlgan Parij va Sulaymoniya (Fotih) nusxalaridagi taʼrixni nazardan chetda qoldirgan. Bu ikki qoʻlyozma nusxadagi taʼrix كشف اسرار آله *Kashfi asrori Iloh* tarzida kelgan boʻlib, bu taʼrixning abjaddagi yigʻindisi 898-h.y.ni ifoda qiladi. Abdurahmon Jomiyning vafot yili aynan 898-h.y. ekanini Navoiy “Xamsat ul-mutahayyiriyn”ning “Muqaddima” qismida eslatib oʻtadi [Alimov 2015, 20].

“Xamsat ul-mutahayyiriyn” Afgʻonistonda hijriy 1388-yili “Navoiy asarlaridan” rukni ostida chop etilgan. Ushbu nashrga yozilgan soʻzboshida “Xamsat ul-mutahayyiriyn” va “Holoti Sayyid Hasan Ardasher” asarlari Gʻ.Gʻulom nomidagi badiiy adabiyot nashriyoti tomonidan 1967-yili chop etilgan oʻn besh jildlik “Asarlar” toʻplamining 13-jildidagi P.Shamsiyev nashri asos qilib olingani haqida aytiladi [Roʻyin 1388]. Biroq, “Xamsat ul-mutahayyiriyn” mazkur nashrning 14-jildidan oʻrin olgan.

7. Afgʻon nashrida hamd-u naʼtdan keyin kelgan ruboiyning oxirgi misrasi quyidagicha berilgan [Roʻyin 1388, 24]:

آدم كه بولوب خليفه يايدي اولاد
اولادیده بير اويله خلف بير مس ياد

Ikkinchi misra Avlodida birovila xalaf bermas yod deb o'qiladi. Bu o'rinda ma'no aks etsa-da, asar qo'lyozma manbalarining birortasida **بیر اويله** so'zidagi "alif"dan keying **او** harfi o'z aksini topmagan.

8. Ushbu nashrda "Avvalgi maqolat" 2-hikoyatidagi *Faqir alarning "Shaybiyya" qasidalarig'akim...* jumlasidagi qasida nomi "Shayba" tarzida keltirilgan [Ro'yin 1388, 36].

Afg'oniston nashri -	فقير الرنينگ «شَيِّه» قصيد
P nusxasi -	فقير الارنينگ شَيِّه قصيد . لاريد اکيم
I nusxasi -	فقير الارنينگ شَيِّه قصيد . لاريفه کم
L nusxasi -	فقير الارنيک شَيِّه قصيد . لاريفه کيم
T ₁ nusxasi -	فقير الارنينگ شَيِّه قصيد . لاريفه که

Mazkur misollardagi P, I, T1 nusxalarida qasida nomi "Shaybiyya" ekani aniq ko'rinadi. L nusxasida qasida nomini so'zni yozilish usulidan, ya'ni undagi "tish"lar sonidan ilg'ash mumkin bo'ladi. Afg'on nashrida berilgan variant aslida xato emas. قَبِيْش (shayba(tun) باش "shoba"ning masdari bo'lib, "qari kekxa, yoshi ulug'" kabi ma'noni bildiradi [Фозилов 1984, 491]. Biroq qasida nomi grammatik nuqtayi nazardan quyidagicha nomlanishi to'g'ri bo'ladi: *Qasidat ush-shayba* – arabiy izofa (moslashmagan aniqlovchi), *al-Qasidat ush-shaybiyya* – mavsuf sifat (moslashgan aniqlovchi), *Qasidayi shaybiyya* – forsiy izofadir.

9. Nashrlarda "Xamsat ul-mutahayyiriyn" matni bilan bog'liq ma'noga futur yetkazmaydigan, undan ko'zlangan maqsadni ifodalashga xalal yetkazmaydigan tafovutlar ham uchraydi. Masalan, "Xamsat ul-mutahayyiriyn"da yuqorida nomi kelgan qasidasidan so'z kelgan "Avvalgi maqolat"ning 2-hikoyatida mazkur qasidaning

quyidagi matla'si keltirilgan:

Safed shud chu daraxti shukufador saram
*V-az in **daraxt** hamin mevai g'am ast baram*

[Alimov 2015, 26].

Har uch nashrda [Навоий 1967, 14; 1999, 15; 2011, 741], "Jomiy va Navoiy" [Шамсиев 1966, 25] hamda A.Qayumov Jomiyning 500 yilligiga bag'ishlab chop ettirgan "Nazm va tafakkur quyoshi" risolasida [Қаюмов 1992, 30] ushbu matla' quyidagicha keltiradi:

Safed shud chu daraxti shukufador saram
*V-az in **shukufa** hamin mevai g'amast baram.*

Afg'oniston nashrida ham ushbu matla' xuddi bizdagi nashrlardagidek keltirilgan [Ro'yin 1388, 37]:

سفید شد چو درخت شگوفه دار سرم
 وزین شگوفه همین میوه غم است برم

Bu baytning ikkinchi misrasidagi **daraxt** va **shukufa** (gul) so'zlariga e'tibor qilinsa, ma'noga va aytilmoqchi bo'lgan fikrga hech qanday ta'sir qilmaydi. Baytdagi ikkinchi misraning ma'nosi: "Bu daraxtdan (yoki guldan) yig'adigan hosilim g'am mevalaridir" deb tarjima qilinadi. Ammo tadqiqotimizga jalb qilingan qo'lyozmalarining birortasida ushbu misrada **shukufa** so'zi kelmagan. Jomiy asarlari ko'chirilgan Erondagi "Majlisi sho'royi milliy" kutubxonasida saqlanayotgan "Majmua"da ham ushbu misrada

سفید شد چو درخت شگوفه دار سرم وزین درخت همین میوه غم است برم

shukufa so'zi emas, balki **daraxt** so'zi yozilgan [Majmua, 13894-inv.].

10. Asardagi "Avvalgi maqolat"ning so'nggi hikoyatida Afg'oniston nashrida g'alizlik uchraydi. Bu holatni "Mukammal asarlar to'plami" nashrida ham ko'rishimiz mumkin. Matndagi "Va imom "Malomatiyya" din erdi" jumlasini mazkur nashrlarda quyidagicha kelgan:

Afg'oniston nashri [Ro'yin 1388, 55]	MAT [Navoiy 1999, 28]
و امام ملا متبه دین ایردی.	Ва имом Мулло Мутаннабиҳ-дин эрди.

Biz S. G'aniyeva nashrga tayyorlagan asar matni L (Sankt-Peterburg) va T₂ (ShI) nusxalari asosida tayyorlangan bo'lsa kerak, degan taxminni ilgari surayotgandik. L nusxadagi tariqat nomi zikr qilingan o'rin [Kulliyot, 558-inv. 699^b]:

امام ملامتیہ دی اُردی

ko'rinishida bo'lsa, T2 nusxasidagi quyidagicha:

وامام ملامتوسن اُردی

Malomatiyya – (arab. – ta'na ahli, ta'naga qoluvchilar) so'fiylik tariqatlaridan birining tarafdorlari. Ular fikricha, so'fiy ezgu amallarini boshqalarga oshkor etmasligi, ular maqtovga emas, balki zarur bo'lsa, ta'na-malomatga ham sabab bo'ladigan xatti-harakat qilishi, o'ziga nisbatan g'azab-nafrat uyg'otadigan tarzda hayot kechirishni ayb sanalmaydi. Bu yo'ldan borgan so'fiylar odamlar orasida o'zini yomon tutishi bilan malomat orttirib yurgan [Tasavvuf atamalari 2015, 125; O'zME 2003, 427].

“Tasavvuf atamalari so'zligi” kitobida aynan Abdurahmon Jomiyning malomatiylar haqidagi ta'rifi keltirilgan: “Malomiyya – o'z holi va sirlarini (ichki dunyosini) oshkor etmaydiganlardir. Aksincha, zavq va g'ayratlarining kamoli uchun sirlarini muhofaza etadilar. Ular imomlarning (rahbarlarning) ustozlaridir” [Tesevvuf terimlari sözlüğü, 651].

Asarni nashrga tayyorlovchilar matn davomida kelgan yuqoridagi ta'riflarga ishora qiluvchi iboraga e'tibor qilmagan ko'rinadi. Abul Husayn Darroj (q.s.) Imom Yusuf bin al-Husayn Roziy (q.s.)ning ziyoratiga Ray shahriga kelganlarida ko'chada u zot haqida odamlardan so'ragani va odamlarga u kishiga *Ul kofirni ne etasen, ul zindiqni ne etasen?* deb javob berganlari haqida aytilgan. Odamlarning mazkur javobidan ham yuqorida nashrlarda “Mullo mutanabbih” deya xato zikr qilingan so'z “malomatiyya” ekanligini anglash mumkin edi.

11. Mahalliy nashrlardagi asarning 16-hikoyatida *Fil-voqe'* mundoq o'qdur jumlası keladi. Navoiy asarlari nashrlarida mazkur jumla *Filvoqe' mundoqdur* tarzida nashr qilingan [Navoiy 1967, 24; 1999, 27; 2011, 750]. Bu “haqiqatda shundaydur” ma'nosini ifoda qiladi. Bir qarashda ma'no o'zgarishsiz. “Mavlono Abdurahmon Jomiy” kitobida mazkur jumla *Haqiqatan ham shunday edi* tarzida tarjima qilingan [Fаниева 2014, 39]. “Navoiy asarlari izohli lug'ati”da

“o‘q” so‘zi kuchaytirish yuklamasi ekani aytilgan [Фозилов 1984, 620]. S.G‘aniyeva tarjimasidagi *ham* so‘zi *o‘q* yuklamasi ma‘nosini ifoda qilmoqda. Demak, asar muallifining matnda *o‘q* yuklamasini keltirishi unda aytilmoqchi bo‘lgan fikrni yanada kuchliroq aks etishiga xizmat qilgan, desak xato bo‘lmaydi.

12. Jomiy asarlari ro‘yxati orasida **Abu Razin al-Uqayliy hadisig‘a sharh bitilgan risola** ham zikr qilingan. Tanqidiy matn tuzishga jalb qilingan qo‘lyozma manbalarning To‘pqopi, Parij nusxalarida ushbu risola tilga olinmagan. Istanbul (Fotih) nusxasida esa Jomiy asarlarining birortasi kitobat qilinmagan. Faqatgina Sankt-Peterburg va T₂ (ShI) nusxalaridagi Jomiy asarlari sanalgan o‘rinda ushbu risola tilga olingan. Biroq, Sankt-Peterburg nusxasida “Ibn Zarrin (yoki Razin) al-Uqayliy” deb, T₂ (ShI) nusxasida Abi Razin (yoki Zarrin) al-Uqayliy deb ko‘chirilganining guvohi bo‘ldik.

L (Sankt-Peterburg) nusxasidagi matn:

نہ ابن زین العقیلہ حدیثی و مکان پالہ

Shaxs ismining aynan “Ibn” bilan yozilganligini ushbu asar matnining yuqori qatoridagi “Ibn Foriz” ismining yozilishi bilan bir xilligida ham ko‘rishimiz mumkin. Quyida o‘sha matnni keltiramiz:

نہ ابن فارض ملک تاپہ اپاتیدیں سے ف
نہ ابن زین العقیلہ حدیثی و مکان پالہ

T₂ (ShI) nusxasidagi matn:

مناہ ابے زین العقیلہ حدیثی سے ف شرح

Ko‘rinib turibdiki, bu erda shaxs “Abi” (ya‘ni, Abu) ismi bilan kitobat qilingan. Mazkur nusxada yuqoridagi “Ibn Foriz” ismi esa “Abi” ismining kitobat shaklidan farqli ekanligi ham yaqqol namoyon bo‘lmoqda.

نہ ابن رض ملک

Jomiy sharh yozgan hadis muallifi “Ibn Zarrin al-Uqayliy” ismi borasida ham biroz mulohaza yuritishga to‘g‘ri keldi. Tadqiqotlar davomida u kishi sahobalardan bo‘lgani, ismlari ham Ibn Zarrin emas, balki Abu Razin ekanligi aniqlandi. Islom tarixida ushbu kunya bilan to‘rt nafar sahoba bo‘lgani aytilgan. 1. Abu Razin (ahli

suffadan); 2. Abu Razin al-Asadiy; 3. Abu Razin ibn Abdulloh; 4. Abu Razin al-Uqayliy Laqiyyt ibn Omr.

Mo'tabar hadis kitoblaridan hisoblangan Imom Ahmad ibn Hanbalning "Musnad"larida, Ibn Hajar Asqaloniyning hadis roviylari haqidagi "Tahzib at-tahzib" kitobida, Ibn Qone'ning "Mu'jam as-sahoba" va boshqalarda bu kishidan rivoyat qilingan hadisi shariflar keltirilgan.

Faqatgina ikki qo'lyozma nusxada asar nomida kelgan sahobaning Sankt-Peterburg نزيه (L) va O'zRFA ShI نزيه (T2) nusxalaridagi ism kitobatida nuqta qaysi harfga tegishli ekanligini bilish mushkil. Shu bois biz 2015-yili nashrda tayyorlagan tanqidiy matnda ushbu ismni "Zarrin" deya nashr qilgandik.

13. Ikkinchi maqolatning 4-holatida quyidagicha keltirilgan: *...darvishlar maddohlig'ini qilib, ammo hukumat tavrining nafyin qilmay, podshohning muborak alqobig'a tugatilgay*. Mazkur jumladagi "nafyin qilmay" so'z birikmasi nashrlarda "ta'yin qililmay" shaklida nashr qilingan [Шамсиев 1966, 40; Navoiy 1967, 31; 1999, 37; 2011, 757; Ro'yin 1388, 66]. T2 (ShI) qo'lyozma nusxada ushbu birikmaning birinchi so'zi nashrdagi kabi, ya'ni "ta'yin" tarzida ko'chirilgan. Jumla ma'nosi: *...darveshlar madhini qilib, biroq hukumat tartibining foydasini ko'zlamay, podshohning muborak nomi bilan tugatilgay*. Agar nashrdagi "ta'yin qililmay" so'z birikmasi qo'llanilsa, bu so'z birikmasidan avvalgi so'zning qaratqich kelishikda kelishi noto'g'ri bo'lib, u tushum kelishigida kelishi kerak edi. Nashrda tushum kelishigida qo'llanilgan ushbu so'z P va T2 (ShI) nusxalarida qaratqich kelishigida ko'chirilgan bo'lib, tanqidiy matnda qo'lyozma nusxalardagi variant qoldirildi. T2 (ShI) qo'lyozma nusxasida "ta'yin" kalimasi bilan kelgan jumla ma'nosi biroz g'alizlik kasb etadi. Asarda bildirilishicha, Navoiy "Tuhfat ul-afkor" qasidasining shuhrati haqida gapirib, "Daryoyi abror"ga yana bir tatabbu' qasida yozishni iroda qilganini, unda darveshlar madhini qilib, hukumat foydasini ko'zlamay podshohning nomiga tugatishni istaydi. Yuqoridagi ma'noni "ta'yin" kalimasi bilan aks ettirib bo'lmaydi. Istanbul, Sankt-Peterburg va Adabiyot muzeyi nusxalarida holatning ushbu jumla kelgan matnning katta bir qismi tushib qolgan [I, 695^b; L, 701^a; T1, 58^b].

14. Asarning "Xotima" qismi so'ngida keltirilgan ta'rixda ham Navoiy asarlari nashrlarida g'alizlik mavjud.

*Gavhari koni haqiqat, durri bahri ma'rifat,
K-o'ba haq vosil shudu dar dil nabudash mosivoh,*

Koshifi sirri ilohiy bud beshak, z-on sabab

Gasht ta'rixī vafotash: "Kashfi asrori Iloh".

Nashrlarda oxirgi misradagi abjad hisobi bilan Jomiy vafoti tarixiga ishora qilingan jumla *Koshifi sirri Iloh* deb keltirilgan [Шамсиев 1966, 72; Навоий 1967, 66; 1999, 79; 2011, 792]. Ushbu jumlaning arab imlosidagi shaklidan iroda qilingan maqsad hosil bo'lmaydi. Ya'ni, کاشف سر اله jumlasini abjad hisobida tekshirilsa, quyidagi yig'indi hosil bo'ladi:

اله			سر		کاشف			
ه	ل	ا	ر	س	ف	ش	ا	ک
5	30	1	200	60	80	300	1	20
اله yig'indisi			سر yig'indisi		کاشف yig'indisi			
36			260		401			
Umumiy yig'indi					697			

Yig'indisidan hosil bo'lgan hijriy 697-yilni ifoda qiluvchi mazkur jumla Abdurahmon Jomiy vafoti sanasiga to'g'ri kelmaydi. "Abdurahmon Jomiy va Alisher Navoiy" hamda "Asarlar" so'ngida ta'rixning mazmuni berilgan izoh qismida ta'rix *Kashfi asrori Iloh* deya berilgan [Шамсиев 1966, 142; Навоий 1967, 254]. Ammo, MAT va TATdagi izoh va tarjimalar qismida *Koshifi sirri Iloh* jumlasidan abjad hisobida 898-yil chiqishi aytilgan, jumla esa noto'g'ri tarjima qilingan [Navoiy 1999, 212; 2011, 852].

Endi *Kashfi asrori Iloh* jumlasining arabiy imlosini abjad hisobida ko'rib chiqamiz:

اله			اسرار					كشـف		
ه	ل	ا	ر	ا	ر	س	ا	ف	ش	ك
5	03	1	200	1	200	60	1	80	300	20
اله yig'indisi			اسرار yig'indisi					كشـف yig'indisi		
36			462					400		
Umumiy yig'indi										
898										

Ko'rinib turganidek, ushbu jumla Abdurahmon Jomiy vafotini aniq ifoda qiladi.

15. "Uchinchi maqolat"ning so'ngidagi ishtirokchining ismi 2015-yilgi biz nashrda *"Mavlono Alishoh Bu"* tarzida berilgan edi

[Alimov O., 2015. 71]. Nashrlarda bu ism *Bu Alishoh bo'kakim* (*Bu-Alishoh bo'kakim*) tarzida berilgan [Шамсиев 1966, 65; Навоий 1967, 58; 1999, 70; 2011, 786]. Nashrlardagi *bo'ka* so'zining kichik harfda yozilgani, uni qanday ma'no anglatishini bilmaganimiz va uni Navoiy asarlari lug'atlaridan topilmagani shunday o'qishimizga sabab bo'lgan edi. Ma'lumki, "Bu" – "Abu" so'zining qisqartirilgan shakli va ushbu so'z ismdan keyin ham zikr qilinadi. Izlanishlar natijasida ushbu ishtirokchi ismidagi *Bo'ka* so'zi uning otasining ismi ekan va uning to'liq ismi Alishoh ibn Hoji Bo'ka Uvbahiy ekanligi aniqlandi.

Xulosa

Umuman olganda, Navoiy asarlari matni ustida ko'plab muammolar mavjudki, ularga to'g'ri echim topish matnshunoslik oldidagi dolzarb masalalardan.

Atoqli sharqshunos olim Y. E. Bertels ta'kidlaganidek, "yodgorliklarni nashr qilish ishi na sof mexanik, na sof texnik ishdir. Bu tadqiqot ishining alohida bir turidir" [Bertels 1965, 10]. Shunday ekan, bugungi kundagi nashrlarimiz yodgorliklarning qadimiy qo'lyozmalari asosida, yana ham muhimrog'i ularning ilmiy-tanqidiy matnlari asosida amalga oshirilishi ayni muddaodir. Zero, matnshunos oldida matn mas'uliyati degan burch hamisha ko'ndalang turishi shart.

Adabiyotlar

- Амир Низомуддин Алишер Навоий. 1388. *Хамсат ул-мутаҳаййирийн*. Абдуллоҳ Рўйин нашри.
- Абдулхайров, М. 2020. *Навоий асарлари матни табдилини амалга ошириш усуллари, тамойиллари ва амалий масалалари*. Фил. фанлари докт. (DSc) дисс. Тошкент.
- Ayşehan Deniz Abik. 2006. Ali Şir Nevayî. *Hamsetül-mütehayyirin*. Metin-Çeviri-Açıklamalar-Dizin. Ankara.
- Алишер Навоий. *Куллиёт*. Қўлёзма. Тўпқопи саройи кутубхонаси. Реван 808-инв. рақам.
- Алишер Навоий. *Куллиёт*. Қўлёзма. Франция Миллий кутубхонаси. Suppl. Turc. 317-инв. рақам. П нусха.
- Алишер Навоий. *Куллиёт*. Қўлёзма. Сулаймония кутубхонаси, Фотиҳ фонди. 4056-инв. рақам. И нусха.
- Алишер Навоий. *Куллиёт*. Қўлёзма. Россия миллий кутубхонаси. Санкт-Петербург. 558-инв. рақам. Л нусха.
- Алишер Навоий. *Хамсат ул-мутаҳаййирийн*. Қўлёзма. ЎзРФА Алишер Навоий номидagi Давлат адабиёт музейи. 9-инв. рақам. Т1 нусха.

- Алишер Навоий. *Хамсат ул-мутаҳаййирин*. Қўлёзма. ЎзРФА Абу Райҳон Беруний номли шарқшунослик институти. 2242-инв. рақам. Т2 нусха.
- Алишер Навоий. 1967. *Асарлар*. 15 томлик. Ўн тўртинчи том. Тошкент. Ғафур Ғулом номидаги бадиий адабиёт нашриёти.
- Алишер Навоий. 1999. *Мукаммал асарлар тўплами*. Ўн бешинчи том. Тошкент: Фан.
- Алишер Навоий. 2011. *Тўла асарлар тўплами*. Ўн томлик. 5-том. Тошкент: Ғафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи.
- Алимов, О. 2015. *Хамсат ул-мутаҳаййирин*. Танқидий матн. Тошкент: Мумтоз сўз.
- Баранов, Х.К. 1957. *Арабско-русский словарь*. Москва: Изд-во иностранных и национальных словарей.
- Бартольд, В.В. 1964. *Улусные Эмиры. Царствование Тимура*. Сочинения. Москва. Т.2. Ч.2.
- Бертельс, Е.Э. 1965. *Навои и Джами*. Москва: Наука.
- Мажмуа. Кутубхонаси мажлиси шўройи миллий. Эрон. Қўлёзма. 13894-инв. рақам.
- Рахманалиев, Р. 2009. *Империя тюрков. Великая цивилизация*. Москва: РИПОЛ классик.
- Раҳмонов, В. 2015. *Мумтоз сўз сеҳри*. Тошкент: O'zbekiston.
- Рубинчик, Ю.А. 1970. *Персидско-русский словарь*. Москва: Русский язык. Том. 2.
- Сирожиддинов, Ш. 2019. *Матншунослик сабоқлари*. Тошкент: Навоий университети.
- Тасаввуф атамалари*. 2015. Изоҳли луғат. Тузувчилар жамоаси. Тошкент: Тошкент ислом университети.
- Tesevvuf terimleri sözlüğü*. İstanbul: Kalem yayınevi.
- Фозилов, Э. 1983. *Навоий асарлари тилининг изоҳли луғати*. 1-жилд. Тошкент: Фан.
- Фозилов Э. 1983. *Навоий асарлари тилининг изоҳли луғати*. 2-жилд. Тошкент: Фан.
- Фозилов Э. 1984. *Навоий асарлари тилининг изоҳли луғати*. 3-жилд. Тошкент: Фан.
- Хатиб ал-Бағдодий. 1417/1997. *Тариху Бағдод*. 9-жилд. Байрут.
- Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф. 2021. *Тафсири ҳилол*. Учинчи жуз. Тошкент: Hilol-Nashr.
- Шамсиев, П. 1966. *Абдурахмон Жомий ва Алишер Навоий*. Тошкент: Фан.
- Ўзбек адабиёти (антология)*. 1959. 2-жилд. Тошкент: ЎзССР давлат бадиий нашриёти.
- ЎзМЭ. 2003. 5-жилд. Тошкент: Ўзбекистон миллий энциклопедияси.
- Қаюмов А. 1991. *Нодир саҳифалар*. Тошкент: Фан.
- Қаюмов А. 1992. *Назм ва тафаккур қуёши*. Тошкент: Фан.
- Ғаниева С. 2014. *Мавлоно Абдурахмон Жомий*. Тошкент.

Task of textual scholar and responsibility of original text

Ozod Alimov¹

Abstract

The transformation of the scientific heritage of Alisher Navai from the old Uzbek script into the current alphabet, a radical renewal of its level and quality, the correct understanding of obsolete words, the interpretation of some words and religious terms are one of the most pressing issues in the field of textual and source studies. The latest editions of Navai's works differ little from previous editions. The situation with foreign publications is also unsatisfactory. There are many shortcomings in these editions. The errors and omissions in these publications have not comprehensively analyzed yet.

The article with the publication of Alisher Navai's work "Khamsat ul-mutahayyiryn" published in our country and abroad. In addition to the specific aspects of these editions, here discussed about the shortcomings made in by them, relying on the primary manuscript sources of the work.

Key words: "Khamsat ul-mutahayyirin", scientific-critical text, interpretation, Ayshekan Deniz Abik, Abdullah Ro'yin, Shaybiyya, malamatiyya, manuscript, publications.

References

- Amir Nizomuddin Alisher Navoiy. 1388. *Xamsat ul-mutahayyiryn*. Abdulloh Ro'yin nashri.
- Abdulkayrov, M. 2020. *Navoiy asarlari matni tabdilini amalga oshirish usullari, tamoyillari va amaliy masalalalari*. Fil. fanlari dokt. (DSs) diss. Toshkent.
- Abdulkayrov, M. 2020. *Navoiy asarlari matni tabdilini amalga oshirish usullari, tamoyillari va amaliy masalalalari*. Fil. fan. dokt. (DSs) diss. avtoref. Toshkent.
- Ayşehan Deniz Abik. 2006. Ali Şir Nevayi. *Hamsetül-mütehayyirin*. Metin-Çeviri-Açıklamalar-Dizin. Ankara.
- Alisher Navoiy. *Kulliyot*. Qo'lyozma. To'pqopi saroyi kutubxonasi. Revan 808-inv. raqam.
- Alisher Navoiy. *Kulliyot*. Qo'lyozma. Fransiya Milliy kutubxonasi. Suppl. Turc. 317-inv. raqam. P nusxa.
- Alisher Navoiy. *Kulliyot*. Qo'lyozma. Sulaymoniya kutubxonasi, Fotih fondi.

¹ Ozod S. Alimov – Independent researcher, Tashkent State University of Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoi.

E-mail: ozod78@mail.ru

ORCID ID: 0000-0002-1679-3426

For citation: Alimov, O. S. 2022. "Task of textual scholar and responsibility of original text". *Golden scripts* 1: 36-60.

4056-inv. raqam. I nusxa.

Alisher Navoiy. *Kulliyot*. Qo'lyozma. Rossiya milliy kutubxonasi. Sankt-Peterburg. 558-inv. raqam. L nusxa.

Alisher Navoiy. *Xamsat ul-mutahayyiriyin*. Qo'lyozma. O'zRFA Alisher Navoiy nomidagi Davlat adabiyot muzeyi. 9-inv. raqam. T₁ nusxa.

Alisher Navoiy. *Xamsat ul-mutahayyiriyin*. Qo'lyozma. O'zRFA Abu Rayhon Beruniy nomli sharqshunoslik instituti. 2242-inv. raqam. T₂ nusxa.

Alisher Navoiy. 1967. *Asarlar*. 15 tomlik. O'n to'rtinchi tom. Toshkent. G'afur G'ulom nomidagi badiiy adabiyot nashriyoti.

Alisher Navoiy. 1999. *Mukammal asarlar to'plami*. O'n beshinchi tom. Toshkent: Fan.

Alisher Navoiy. 2011. *To'la asarlar to'plami*. O'n tomlik. 5-tom. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi.

Alimov, O. 2015. *Xamsat ul-mutahayyiriyin*. Tanqidiy matn. Toshkent: Mumtoz so'z.

Baranov, X.K. 1957. *Arabsko-russkiy slovar*. Moskva: Izd-vo inostrannix i natsionalnix slovarey.

Bartold, V.V. 1964. *Улусные Эмиры. Сарствование Тимура*. Sochineniya. Moskva T.2. Ch.2.

Bertels, Y.E. 1965. *Navoi i Djami*. Moskva: Nauka.

Majmua. Kutubxonasi majlisi sho'royi milliy. Eron. Qo'lyozma. 13894-inv. raqam.

Raxmanaliev, R. 2009. *Imperiya tyurkov*. Velikaya sivilizatsiya. Moskva: RIPOL klassik.

Rahmonov, V. 2015. *Mumtoz so'z sehri*. Toshkent: O'zbekiston.

Rubinchik, Y.A. 1970. *Persidsko-russkiy slovar*. Moskva: Russkiy yazyk. Tom. 2.

Sirojiddinov, Sh. 2019. *Matnshunoslik saboqlari*. Toshkent: Navoiy universiteti.

Tasavvuf atamallari. 2015. Izohli lug'at. Tuzuvchilar jamoasi. Toshkent: Toshkent islom universiteti.

Tesevvuf terimlari sözlüğü. İstanbul: Kalem yayınevi.

Fozilov, E. 1983. *Navoiy asarlari tilining izohli lug'ati*. 1-jild. Toshkent: Fan.

Fozilov E. 1983. *Navoiy asarlari tilining izohli lug'ati*. 2-jild. Toshkent: Fan.

Fozilov E. 1984. *Navoiy asarlari tilining izohli lug'ati*. 3-jild. Toshkent: Fan.

Xatib al-Bag'dodiy. 1417/1997. *Tarixu Bag'dod*. 9-jild. Bayrut.

Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. 2021. *Tafsiri hilol*. Uchinchi juz. Toshkent: Hilol-Nashr.

Shamsiev, P. 1966. *Abdurahmon Jomiy va Alisher Navoiy*. Toshkent: Fan.

O'zbek adabiyoti (antologiya). 1959. 2-jild. Toshkent: O'zSSR davlat badiiy nashriyoti.

O'zME. 2003. 5-jild. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.

Qayumov A. 1991. *Nodir sahifalar*. Toshkent: Fan.

Qayumov A. 1992. *Nazm va tafakkur quyoshi*. Toshkent: Fan.

Ganieva S. 2014. *Mavlono Abdurahmon Jomiy*. Toshkent.

MAQOLA TAQDIM QILISH TALABLARI

“Oltin bitiglar – Golden Scripts” jurnali – Sharq adabiyoti va madaniyati, ijtimoiy-ma’naviy hayoti, tilshunoslik va aniq fanlar, dinshunoslik va ilohiyotshunoslikka oid ahamiyatli qo’lyozma manbalar, xalq og’zaki ijodi namunalariga bag’ishlangan ilmiy tadqiqotlar xulosalarini chop etishga mo’ljallangan.

I. Maqola taqdim etish uchun umumiy talablar

Qo’lyozmalar yil davomida o’zbek, ingliz, rus, fors, shuningdek, turkiy tillarda topshirilishi mumkin. Agar muallif o’z maqolasini jurnalning muayyan sonida nashr etmoqchi bo’lsa, unda qo’lyozma jurnal nashridan kamida besh oy oldin taqdim etishi kerak.

Qo’lyozmalar MS Word (.doc) formatida (oltinbitiglar@gmail.com) elektron pochtasiga yuborilishi kerak. Iqtiboslar va izohlar bo’yicha MS Word menejerini qo’llash lozim.

Barcha qo’lyozmalar muallif (mualliflar) haqidagi qisqacha ma’lumot bilan yuboriladi.

Asosiy matn *Times New Roman* shrifti, 14 hajm, satr oralig’i 1 interval, hoshiyalar chapdan 3 sm, o’ngdan 1,5 sm, yuqori va pastdan 2 sm bo’lishi kerak.

Maqolalar *The Chicago Manual of Style, 16th Edition* formatida shakllantirilishi lozim.

Maqola matni 3 000–5 000 so’zdan iborat bo’lishi kerak.

100–150 so’zdan iborat o’zbek va ingliz tillaridagi abstrakt (annotatsiya) va 5–10 so’zdan kam bo’lmagan kalit so’zlar (o’zbek va ingliz tillarida). Abstrakt maqolaning maqsadi, metodologiyasi va natijalarini qisqacha ifodalashi kerak.

Adabiyotlar ro’yxati 5 sahifadan oshmasligi lozim.

Kitobga taqriz (ingliz yoki boshqa tillarda bo’lishi mumkin) 1500 so’zdan oshmasligi talab etiladi.

Taqriz formati: 1) sarlavha: kitob nomi, muallif (mualliflar), nashr qilingan shahar: nashriyot nomi, nashr yili, sahifasi soni. Narxi, ISBN raqami, (qattiq/yumshoq muqova); 2) taqriz so’ngida: taqrizchining F.I.O., ish joyi, pochta manzili.

II. Maqola bo’limlarini rasmiylashtirish

Maqola nomi – normal harflarda, to’q bo’yoqda, 16 hajm.

Maqola nomi o’zbek va ingliz tillarida (agar maqola boshqa tillarda yozilgan bo’lsa, maqola yozilgan til va ingliz tilida) beriladi.

Maqola sarlavhasidan keyin sahifaning o’ng chetida muallifning ism-familiyasi yozilib, oxiriga yulduzcha (*) ishorasi

qo'yiladi va sahifa pastida muallif haqida quyidagi qisqa ma'lumotlar beriladi: F.I.O., ilmiy daraja va unvon; ish joyi; e-pochta va ORCID ID (raqami).

Maqola kirish, asosiy qism bo'limlari va xulosadan tashkil topadi.

Maqola bo'limlari sarlavhasi – *yotiq*, 14 hajm.

III. Maqolada tarjimalardan foydalanish

Boshqa tillardagi matn yoki boshqa manbalar tarjimoni aniq ko'rsatilishi kerak. Agar matn maqola muallifi tomonidan tarjima qilingan bo'lsa, u holda "tarjima muallifniki" shaklida beriladi.

Rasmiy nashrdan olingan tarjima-matn tahrir qilinmaydi.

Zarur holatda tarjima matnga sana, turli diakritik belgilar va boshqa elementlar kiritilishi mumkin.

Tarjima qilingan matn olingan manba nomi asl holicha beriladi. Zarur deb topilsa, uning nomi qavs ichida berilishi mumkin.

Geografik nomlar tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Tashkilotlar nomi tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Davr nomi rasmiy qabul qilingan shaklda beriladi.

IV. Ko'chirma va tarjima parchaning berilishi

Manbadan olingan ko'chirma parcha asosiy matndan 1 qator tashlab ajratiladi, satr oralig'i 1 interval, markazda, 12 hajmda yoziladi.

Ko'chirmaning tarjimasi qavs ichida () satr boshidan yozilishi kerak. Bunday ko'chirma *Times New Roman* shrift, 12 hajm, normal yozuvda beriladi.

V. Havola va izohlar berish

Manbaga havola matn ichida to'rtburchak qavsda [] beriladi. Havola qilingan manbalar bir nechta bo'lsa, ular nuqtali vergul (;) bilan ajratiladi.

Izohlar tegishli sahifa pastida, tartib raqami bilan joylashtiriladi.

VI. Qo'lyozma (toshbosma) manbalar va nashr etilgan asarlar bibliografiyasi

Bibliografiyada muallif yoki asar nomi satrboshidan, boshqa barcha qatorlari abzasdan yoziladi. Adabiyotlar *bibliografiyada* o'zbek lotin alifbosi tartibida ko'rsatiladi.

6.1. Qo'lyozma va toshbosma manbalar bibliografiyasi

Qo'lyozma yoki toshbosma manbalarni bibliografiyada o'zi yozilgan grafikada berish maqsadga muvofiq. Lotin alifbosidagi transliteratsiyasini berish ham mumkin. Ba'zan qo'lyozma asarning nomi muallif ismidan oldin yozilishi ham mumkin.

Muallif nomi. Ko'chirilgan asr (agar mavjud bo'lsa). Asar nomi. Qo'lyozma (toshbosma): saqlanayotgan joy, inventar raqam.

Xondamir. XV asr. Makorim ul-axloq. Qo'lyozma: O'zFASHI, № 742.

Matnda qo'lyozma (toshbosma)ga havola berish:

[Xondamir, Makorim, 17^a]

7.2. Kitoblar uchun

Bibliografiyada:

Familiya, ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011. *Alisher Navoiy: manbalarning qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Matnda kitobga havola:

[Familiya kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2011, 99]

Agar bir muallifning bir yilda nashr qilingan kitoblaridan foydalanilgan bo'lsa, bibliografiyada kitobning nashr yili o'zbek lotin alifbosi harflari bilan ajratilib ko'rsatiladi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011(a). *Alisher Navoiy: manbalarning qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011(b). *O'zbek adabiyotining falsafiy sarchashmalari*. Toshkent: Akademnashr.

Matnda kitobga havola:

[Sirojiddinov 2011(a), 99]

Ikki muallif tomonidan yozilgan kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Vohidov, Rahim va Husniddin Eshonqulov. 2006. *O'zbek mumtoz adabiyoti tarixi*. Toshkent: Adabiyot jamg'armasi nashriyoti.

Matnda kitobga havola:

[Familiya va Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va Eshonqulov 2006, 52]

Agar kitobning uch va undan ortiq muallifi bo'lsa, bibliografiyada barcha mualliflarning ismi to'liq yoziladi. Bunday kitobga havola qilinganda, birinchi muallifning ismi yozilib, davomida *va boshqalar* deb ko'rsatiladi:

[Familiya va boshqalar nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va boshqalar 2010, 847]

Kitob yoki to'plam maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Kitob yoki to'plam nomi*, Ism Familiya, Ism Familiya muharrirligida, maqola sahifasi raqamlari. Shahar: Nashriyot.

Ismoilov, Ilyos. 2020. "Navoiy ijodida Ya'juj-Ma'juj obrazi." *Alisher Navoiy va XXI asr*, Shuhrat Sirojiddinov muharrirligida, 130 – 133. Toshkent: Mashhur-press.

Matnda kitob yoki to'plam maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Ismoilov 2020, 131]

Elektron shaklda nashr qilingan kitoblar uchun:

Elektron kitobning bir nechta formati bo'lsa, bibliografiyada foydalanilgan format ko'rsatiladi. Elektron kitobning internet manzili (URL) hamda shu manba olingan sana ko'rsatilishi lozim.

Elektron kitobni bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. URL.
Foydalanilgan sana.

Adizova, Iqboloy. 2020. *Thinker poetess of the East*. Germany:
Lambert Academic Publishing. <https://www.lap-publishing.com/>. 12.07.2019.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Adizova 2020, 11]

Ikki muallif tomonidan yozilgan elektron kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar:
Nashriyot nomi. Internet adres (URL).

Sirojiddinov, Shuhrat va Sohiba Umarova. 2017. *O'zbek
matnshunosligi qirralari*. Chikago: Chikago universiteti nashriyoti.
<http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 1987, 19-hujjat]

7.3. Jurnal maqolasi uchun

Chop etilgan jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi* jurnal soni:
maqola sahifalari.

Alimuhamedov, Rixsitilla. 2018. "Qadimgi turk-moniy adabiyoti."
Oltin bitiglar 1: 65 – 76.

Matnda jurnal maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Alimuhamedov 2018, 70]

Elektron jurnal uchun:

Elektron jurnal uchun jurnalning DOI manzili ko'rsatiladi. Agar DOI manzili mavjud bo'lmasa, internet adresi ko'rsatilishi kerak (URL). DOI – bu o'zgarmas ID bo'lib, internet tarmoqlarining elektron adreslari tizimiga ulangan, ya'ni manbani boshqaruvchi <http://dx.doi.org/> manzildir.

Elektron jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari. DOI adres (yoki URL).

Ismoilov, Ilyos. 2020. "Saddi Iskandariy" dostonidagi adabiy ta'sir va o'ziga xoslik masalasi xususida." *O'zbekistonda xorijiy tillar* 3: 229 – 235. doi: 10.36078/1596780050.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Ismoilov 2020, 231]

7.4. Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal uchun

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasiga havola matn shaklida beriladi (masalan, Muhammadjon Imomnazarovning 27.02.2005dagi "O'zbekiston adabiyoti va san'ati" gazetasida chop etilgan maqolasida aytilganidek...); odatda, bunday manbalar umumiy adabiyotlar ro'yxatida keltirilmaydi. Agar keltirilsa, kitoblarga qo'yiladigan talablarga asosan beriladi.

Agar onlayn maqolaga havola berilayotgan bo'lsa, uning internet manzili (URL), maqola olingan sana ko'rsatilishi kerak.

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Gazeta-Jurnal nomi*, nashr sanasi.

Imomnazarov, Muhammadjon. 2005. "Jomiy "Xamsa" yozganmi?." *O'zbekiston adabiyoti va san'ati*, January 25.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Imomnazarov 2005, 4]

Elektron gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi*, nashr sanasi. Internet adres.

Sobirov, Ergash va Akmal Kenjayev. 2010. "Milliy qadriyat va globallashuv". *New York Times*, 27.02. <http://www.nytimes.com/28/us/28health.html>.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sobirov va Kenjayev 2010, 17]

Maqola so'ngida foydalanilgan adabiyotlar o'zbek lotin alifbosi tartibida beriladi. Adabiyotlar ro'yxati ikki qismdan iborat bo'lishi, birinchi qismda foydalanilgan adabiyot chop etilgan grafikada yuqorida ko'rsatilgan shaklda rasmiylashtirilishi, ikkinchi qismda esa barcha foydalanilgan adabiyotlar o'zbek lotin alifbosida berilishi talab qilinadi. Misol uchun:

Adabiyotlar

Баранов, Х.К. 1958. Арабско – русский словарь. Москва: Наука.

Adabiyotlar

Baranov, X.K. 1958. Arabsko – russkiy slovar. Moskva: Nauka.

Maqolani rasmiylashtirish talablarining ingliz tilidagi variantini "*The Chicago Manual of Style, 16th Edition*" qo'llanmasi yoki <https://www.chicagomanualofstyle>. havolasidan ko'rib olishingiz mumkin.

IZOHLAR

Ushbu son “Oltin bitiglar” tahririyatida sahifalandi.
Manzil: Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos Hojib ko'chasi 103-uy.
e-mail: goldenscripts@gmail.com
Tel.: +99894 697-97-04
Bosishga 30. 03. 2022-yilda ruxsat etildi
Qog'oz bichimi 70x100 1/16/.
nashriyot bosma tabog'i: 8

Jurnal 2017-yil 26 oktyabrda O'zbekiston Respublikasi Matbuot va axborot agentligi tomonidan № 0940 raqami bilan ro'yxatdan o'tgan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy Attestatsiya Komissiyasi tomonidan filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalari chop etilishi lozim bo'lgan ro'yxatga kiritilgan.
Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqriz qilinmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi.

“Mashhur-Press” bosmaxonasida chop etildi.
Buyurtma №0440 Adadi 300 dona.
Bosmaxona manzili:100129 Toshkent, Markaz 15, 1-uy. Tel.: +99890 900 75 77,
+99894 659 94 62